

Jame's eigen erkenning, slechts de vernieuwing was van het oude empirisme) toch ook meegebracht heeft een ander, en wel zeer gevaarlijk, sceptisch element.

Wie alleen als waarheid erkent, wat in de praktijk van het leven bruikbaar blijkt te zijn, ontleent daardoor aan het denken alle vastigheid van het absolute.

Het kenmerk van ware wijsbegeerte is het zoeken van de eeuwige normen in het vergankelijke, het grijpen van de eenheid in de veelheid.

Voor den pramatist valt alles weg, wat tot dusver den mensch het leven de moeite waard deed zijn, namelijk het geloof in God, in de waarheid, in het goede.

Het hoogste doel van den mensch is de mensch, maar dan de mensch, staande tegenover een chaos van feiten en verschijnselen, die hij niet ordenen, noch „thuisbrengen“ kan.

De mensch, die met zichzelf geen weg, en geen raad, weet!

Het pragmatisme is een voorbeeld, dat het nieuwe middel somtijds erger kan zijn dan de oude kwaal.

B. W.

LITERATUUR EN KUNST.

Boeken-series.

I.

„Zilveren Verpoozingen“.

Wanneer men eens in overzicht beziet wat aan „de boekenmarkt“ verschijnt, zal het aanstands opvallen, hoezeer onze tijd is de tijd der „boeken-series“.

Op ieder gebied komen ze voor, de series, waarin, onder één gemeenschappelijke titel, successievelijk verschillende boeken verschijnen, ieder natuurlijk bovendien een eigen titel voerend. We kennen ze op zuiver wetenschappelijk, pädagogisch, onderwijs-, technisch, medisch gebied, maar 't veelvuldigst zijn ze op het terrein van literatuur en lectuur.

Om maar eens enkele bekende voorbeelden te noemen van literaire reeksen, herinner ik aan de bekende „Holland-bibliotheek“, die thans al ongeveer 50 nummers bevat, romans meest van auteurs als Borel, Boudier-Bakker, v. Goch-Kaulbach, Haspels, v. Moerkerken, Felix Timmermans, Augusta de Wit e.d.; aan de uitgebreide serie „Nieuwe Romans“ van de Wereldbibliotheek, de eveneens groote collectie „Moderne Romans“ van Em. Querido; de verzameling „Nederlandse Kunst“, onder leiding van Vorriink; „Nederlandse Schrijvers“, een uitstekende bibliotheek van kleine uitgaven van klassiek werk uit onze literatuur (uitgave van Tjeenk Willink te Zwolle); de „Literaire-Luxe-Reeks“ van Querido, „Les meilleurs auteurs français“, voor Nederland bewerkte Fransche literatuur, „Meulenhoffs English Library“, en de „Sammlung Meulenhoff“, die Engelsche en Duitsche annotatie-uitgaven brengen — enz. Ik neem de voorbeelden, die voor 't grijpen liggen en 't zijn er al een heel aantal.

En daarnaast staan dan, zoo mogelijk in nog grooter verscheidenheid, series als lectuur bedoelde boeken, waaronder — het zij aanstands gezegd — vele zuiver-literaire producten te vinden zijn: b.v. Veen's „Gele bibliotheek“, De Haan's „Groene-Boeken“, Meulenhoff's „Algemeene Bibliotheek“, de serie „Lichte Lectuur voor Ledige Uren“ (van de Uitg.-Mij. „Holland“).

Zelfs — ik wees daar al eerder op — verschijnen tegenwoordig romans in series, als de 12 deelen van Jaarsma's „Thiss“, „De Gedachte der Tijden“ van Van Moerkerken, waarvan reeds 5 deelen bestaan; evenzoo „Lons-series „Curwood“-boeken e.d.

Men kan wel zeggen, dat de meeste uitgevers hun fonds in series en bibliotheken rubriceeren. Iets goeds zit daar ongetwijfeld in. Elke serie heeft ongeveer een eigen karakter, zoodat men weet bij het zoeken naar een bepaald type, waar men moet zoeken; ook besteden de uitgevers uiteraard hun zorg aan het op peil houden van een begonnen bibliotheek; eindelijk weet men met den serie-naam van 't boek aanstands al iets omtrent aard en soort van zulk een boek.

Maar er is ook een groote schaduwkant, dat n.l. om een serie te doen voortbestaan dikwijls boeken moeten worden „gemaakt“. Carel Scharren heeft al eens op dit bezwaar gewezen en aangetoond, dat zulk „maakwerk“ doorgaans den toets der literaire critiek niet kan doorstaan. Zoo zal, bij de groeiende productie van op uitgevers-verzoek geschreven boeken en boekjes, van „maakwerk“ dus, het peil van de literatuur en de lectuur kunnen dalen. En bij de enorme veelheid van serie-uitgaven is dat gevaar niet denkbeeldig, zelfs openbaart het zich hier en daar al met onbetwistbare duidelijkheid.

In verband met mij toegezonden boeken, wil ik over een paar van die series in enkele vervolgartikelen spreken, niet in behandelings van alle daarin verschenen boeken, maar van enkele proeven als typen van de serie, of van het serie-karakter in 't algemeen in verband met afzonderlijke nummers.

Zoo zou ik in dit artikel willen wijzen op de „Zilveren Verpoozingen“, „een keur van kunst en letteren“, die verschijnt bij de uitgevers P. N. van Kampen en Zoon, te Amsterdam.

Allicht kennen onze lezers enkele van deze kleine, goed verzorgde boekjes, in octavo formaat. Er zijn er nu al acht verschenen en daaronder sommige, die den serie-naam alle eer aandoen. Zoo Timmerman's „De zeer schoone uren van Juffrouw Symforosa, Begijntje“, dat inderdaad als zilver glinstert, en in z'n inhoud en in z'n vorm. Al eerder heb ik in ons blad over dit buitengewoon-fijne boekje gesproken. Het is in z'n naïef-geestige teekening van Symforosa's verborgen liefde voor den onnoozelen Martinus en in de verrassende oplossing, als Symforosa haar ziele-vrede terugvindt bij het zien van Martinus' geluk in zijn geestelijken staat van „broeder bij de bruin paterkens“, een echt Vlaamsch primitief. 't Zou mij niet verwonderen, als dit boekje de uitgevers tot den verzameltitel „Zilveren Verpoozingen“ had gebracht, want dat is het, een verpoozing, zilverzacht van glans.

Ook hoort in deze serie thuis het indertijd zeer uitvoerig behandelde geschrift van Timmermans: „Uit mijn Rommelkas“. In de naders verklaringen, die het geeft aangaande „Palliatoren“, „Het Kindeken Jezus in Vlaanderen“ hebben we het toen onmisbaar gezien voor een goed begripen en eerlijk beoordeelen van deze beide boeken.

Verleden jaar verscheen een derde bijdrage van Timmermans: „Driekoningen-tryptiek“, minder gelukkig weldan, „Symforosa“, maar toch ook een „Zilveren Verpoozing“, omdat het den lezer houdt in diezelfde naïeve sfeer van de Vlaamsche miniaturen.

De titel geeft dit al aan. Een tryptiek immers is een oud altaarstuk, een schilderij (veelal op tin) bestaande uit drie deelen: een groot middenstuk, dat het tafereel in extenso geeft, en twee half-zoo-groote, met scharnieren aan weerszijden van het „middenstuk“ bevestigde deuren, die of hoofdmomenten van het geheel — vergroot — doen zien, of bijbehorende personen uitbeelden. De bekendste middeleeuwsche schilderijen zijn vrijwel alle tryptieken: men denke aan de beroemde stukken van Memline, van Eyck, e.d.

Zulk een tryptiek nu wil ook dit boekje wezen. Het „middenstuk“ vertelt de historie van drie bedelaars, die, naar Vlaamsche gewoonte verkleed als de „Driekoningen“, rondom Kerstmis het land afschooien en van de rijke gaven zich vele (ruwe) genoegens beloven, maar, op hun weg een ouden man met z'n jonge vrouw en een klein kindeke vindende, al hun rijkdom aan deze armen afgeven, door een wonderlijken, innerlijken drang daartoe genoopt.

Het linkerstuk beeldt dan nader uit de ervaring van een der drie bedelaars, Suskewiet, den herder, die, zwaar ziek, een volgenden Kerstmis in z'n schapenstal ligt en dan klokkenzang hoort en fijne muziek, en „een heel klein kindeke in een wit hemdekken, de voetjes bloot“ ziet binnenkomen. Dat kindeke neemt hem bij de hand en voert hem „naar de verte, waar een gouden paleis, boven een tuin in lentebloei, koepelde en pinakelde“. De schapen van Suskewiet mogen ook allemaal mee.

Pitjevogel en Schrobberbeek, de twee andere bedelaars, terugkomend van hun driekoningentocht, vinden hem dood op z'n armelijk bed... „In den stal rook het naar rozen“.

't Rechterstuk verhaalt het wonder aan Pitjevogel en Suskewiet geschied, door het beeld van O. L. Vrouw uit de begijnenboschen. 't Wild fantastische van dit laatste stuk maakt het meer tot een middeleeuwsch Maria-mirakel dan tot de naïef-stille beelding van een tryptiek-tafereel. Daarom is het linkerstuk, de geschiedenis van Suskewiet, verreweg 't best, 't meest ook in de stemming van een zilveren verpoozing.

Dat overigens dit, met al de Timmermans-qualiteiten geschreven, boekje, ons minder bevredigt, dan b.v. Symforosa, komt m.i. hierdoor, dat hier niet de devote sfeer van primitieve kunst, die in „Het Kindeken Jezus in Vlaanderen“ overheerscht, de fantasie van den schrijver heeft ingeperkt. Er zijn pracht-momenten in, maar 't geheel heeft niet de devotie der tryptiek.

Buiten den geest der zilveren verpoozingen valt m.i. Maurits Poeters „Pierke's euvel daad“. 't Boekje zelf, afzonderlijk beschouwd, is uit literair oogpunt zeker niet onverdienstelijk. 't Is gehouden in de schelle kleuren, die passen bij het verhaal van een oud bedelaartje, Pierke, die „z'n lijk verkoopt“ aan het ziekenhuis en nu, — met het ontvangen geld op zak, — voorzoover het er nog is — droomt dat de dood hem komt halen, wil wegloopen en dan omkomt. We zijn hier in het ruwe milieu der allerlaagste volksklasse, onder bedelaars en dronkemans, en dus moet de tekening in dit boekje schel en hard wezen, moeten de uitingen dikwijls grof-cynisch zijn — maar daarmee is ook elke schijn van „Zilveren Verpoozing“ verdwenen. Als novelle, Vlaamsche novelle is 't niet onverdienstelijk, maar m.i. valt het buiten 't kader van de serie, die we thans bespreken. En ook, al is de stof niet ongewoon, vooral niet in de oudere letterkunde, zoodanige materie heeft toch voor ons weinig, dat aantrekt.

De vier andere nummers uit deze collectie ken ik niet, dan bij name. Twee zijn van de Schrijver: J. M. IJssel de Schepper-Becker, die niet een vreemde is op het terrein der literatuur. Maar deze beide boekjes liggen geheel buiten mijn gezichtskring, dus kan ik hun plaats in deze serie niet beoordeelen.

Even anders is het met de twee overblijvende. Ook die heb ik niet gezien, maar beider stof is bekend. 't Eene is de dramatisering van 't verhaal van Pirroen, den kostelijken notaris uit Timmermans' „Anne-Marie“, ongetwijfeld een der beste persoonschilderingen van dezen auteur. Als nu het boekje „Mijnheer Pirroen“ van Felix Timmermans en Ed. Vermanen dezen zelfden Pirroen uitbeeldt, en op dezelfde manier, is het zeker de vermelding waard. En dan kan het ook nog wel een „Zilveren Verpoozing“ wezen, in dien zin dan, dat met de helderheid van zilverversmedwerk de toon van humor er uit opklinkt.

Minder weer lijkt mij dit mogelijk ten opzichte van het andere, dat een vertaling geeft van Thesen's „Peer Gynt“. Wie dit wrange, negatieve stuk kent, vraagt zich af wat hier den zilveren klank moet doen hooren, of 't moest zijn de metrische vertaling van den dichter Adama van Scheltema. Hij is in elk geval de dichter, die de mooie fragmenten uit Peer Gynt in zilveren klanken weer geven kan.

Blijkens de aankondiging voor 1924 zal eerst daarna in deze serie een nieuw deeltje verschijnen, dat „een prachtig pendant“ vormen zal met „Symforosa“, een verhaal, dat gelocaliseerd is in het oude, mooie Brugge. Dat belooft dan weer een „Zilveren Verpoozing“ te worden van het echte soort. Want zoodanige boekjes geven toch aan deze serie haar waarde en haar bekooring.

Dat de Uitgever, die met Symforosa, De Rommelkas, en voorzoover ik oordeelen kan, met Mijnheer Pirroen, tot op zekere hoogte ook met de „Driekoningen-tryptiek“ zulk goed werk gaf, zoekt naar het edele metaal in den rijken bodem der literatuur, het glanzende en klankrijke zilver, verdient zeker onze waardeering. Hij houde daarbij den keursteen echter steeds bij de hand.

C. T.

Naschrift. Met hartelijken dank ontving ik van de „Letterkundige club“ te Ginneken voor Alice Nahon een bedrag van f 34.—, geconferreerd na een lezing van Dr. Wielenga.

Voorts bereikte mij een (aan verkeerd adres gezonden en daarom vertraagde) brief van mej. B. S., Alg. Ziekenhuis te Utrecht. Van een derden bundel gedichten van Alice Nahon is mij niets bekend en op grond van wat mij geschreven werd, acht ik het „spoedig“ verschijnen daarvan ook niet waarschijnlijk. Met Alice Nahon in correspondentie te treden zal weinig succes opleveren, aangezien zij, nog steeds ziek, heel weinig schrijven kan.

UIT DE BUITENLANDSCHE KERKEN.

Wij mogen niet beweren, dat in de United Free Church van Schotland leervrijheid wordt gehuldigd. Men kan weten, dat zij sinds October 1900, toen de vereeniging plaats had tusschen de United Presbyterians en de Free Church, den tegenwoordigen naam draagt. Thans is er eene beweging gaande die streeft naar vereeniging met de Church of Scotland. Dergelijke eenheidsbewegingen brengen gewoonlijk met zich mede minder strenge handhaving der belijdenis. Men moet dan een weinig willen weten van wat geven en nemen. Gevolg van zulk een vereeniging is: gemeenlijk dan ook weer dat er minderheden achterblijven. Schotland en Nederland hebben elkander in het stuk van de veelheid van kerkengroepen, die er aanspraak op maken de meest zuivere openbaring van 't lichaam van Christus te zijn, niets te verwijten. Dezer dagen kon men in „De Noord-Hollandsche Kerkbode“, ook overgenomen in „De Standaard“, een lijstje lezen van de vele kerkgemeenschappen en kringen, die zich gereformeerd noemen. Wel een droef verschijnsel, die gedeeldheid! Toch overdrijve men niet! 't Is toch geheel iets anders zich gereformeerd te noemen dan het te zijn. Wat hebben sommige van die kringetjes nu toch nog gemeen met de belijdenis der gereformeerde waarheid? Ik zou haast vergeten, dat deze rubriek niet het binnen-maar het buitenland raakt. Nu dan, uit de beide boekjes reeds vroeger genoemd, van Davidson (Original Secession Church) en van Prof. J. Kennedy Cameron (Free Church) kunnen we zien hoeveel „afgescheidene kerkjes“ er in Schotland zijn. Haast zooveel als bij ons! Ik begon boven over leervrijheid te schrijven. Zij wordt nog niet in de United Free Church gehuldigd, doch soms vrees ik, dat het dien kant opgaat. Ik had maar veel liever, dat men in de kringen der groote Vrije Schotsche Kerk wat banger voor leervrijheid was dan voor kleervrijheid. De predikanten dragen in Schotland nog het ambtsgewaad. Sinds den oorlog is er een neiging onder de jongere predikanten, die in het leger gediend hebben, om het ambtsgewaad af te schaffen. Een klein artikel onder het hoofd: Is Clerical Dress a Handicap? in „The Record“ van Maart, vindt het streven naar afschaffing van het ambtsgewaad bedenkelijk.

Met een land op, de sten tijd bangesloten is dan ook dat systeem schijnsel. In leden Pres wordt ook staatsman hij, die ze hij maar een naar zijn en dan hoezeer b die plaats familie moet ik op die worden gereformee Mazeryk, Botha; ja behoort tot hij zelf tot onzer man Lohman, g anderen m wij moeten land beter. Vroeger w leerde erre leerden. D ik ik kan van Prof. C dat wij on kleine Fro zullen gam trouwe be

In de M weinig gro say Mac schap, gel Law. In deze kerk Record, een artike der Ker trent zijn pathiek. I Free Chur kwam hij Kerk, do nimmer v dood lid Man Dona weest. Zij een docht nicht van gend met hoe innig en haar groote ma arbeider-le John Knoz Cromwell. van John ook door

— Kijk,
— Waar
— Van
listigheid
bepleiten;
zorend d
evangelie
nooit zoo
prijsende w
voorbeeld
— Waar
— Hier
lauster ma
Er i
toen

Het
den b
van ge
opregt
bovatt
mensch
ontwik
met e
der e
Verl
voel"
— Tank
— Wel,
die advert
nissen van
lijk gehalt
de daad,
dat over
christenen
van spot